

ПРИКАЗИ И БИЉЕШКЕ

Лука Вукчевић, ЦРНА ГОРА У БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКОЈ КРИЗИ
1908 — 1909.

Титоград 1985, стр. 320

Књига дра Луке Вукчевића обрађује врло крупно и вишеструко значајно питање босанско-херцеговачке кризе 1908—1909. године, или, како се оно раније звало, „анексионе кризе“. Аутор се прихватио задатка да научно образложи једно превасходно политичко-дипломатско питање из области међународних односа и положаја Црне Горе и њено дјеловање у склопу тог политичког чина на почетку XX вијека. Са становишта дипломатске и међународно-правне историје ово питање је заслуживало цјеловиту научну обраду.

Књига је структурирана на основу једне солидно изграђене методолошке основе. Она садржи предговор, осврт на изворе и литературу, 13 по обиму неједнаких глава, попис извора и литературе, као и резиме на француском и руском језику.

Да би дао јасан увид у историјски ток акција Црне Горе и Србије у вези с овим аустроугарским империјалистичким актом, аутор се на почетку књиге опширније осврнуо на догађаје који су претходили Берлинском конгресу, који је својим одлукама изазвао озбиљну кризу у Европи на Балкану. Такође су опширније објашњени политички односи Црне Горе и Србије, који су били промјенљиви,

а уочи кризе више лоши него добри. Анексиона криза ће утицати да се Црна Гора и Србија међусобно зближе пред новим германским налетом на Балкан.

Указујући на политичко-националне разлоге огромне заинтересованости Црне Горе и Србије за питање анексије Босне и Херцеговине, аутор је доста опширно образложио историјат политичког и другог утицаја Црне Горе у Херцеговини, а Србије у Босни. У борби на живот и смрт с моћном Хабзбуршком монархијом, у чијем оквиру је било око седам милиона Јужних Словена, отварало се и српско питање. Наглашавање *српства* у тадашњим документима црногорског поријекла није претендовало да негира особеност Црногораца, већ да укаже на заједничко поријекло и историјску суштину српског народа. Према томе, аутор научно и објективно схвата дијалектику историјских збивања у којима су политички интереси српског и црногорског народа налагали истицање заједништва, а не посебности.

Аутор је прегледно приказао црногорско-аустројске односе почетком XX вијека, обрадио међународне и међунационалне односе унутар Монархије, као и друга питања која су убрзала анексију Босне и Херцеговине. Доста зна-

чајан простор посветио је дипломатским акцијама Србије, пошто су се српска и црногорска влада биле договориле да првенствено Србија заступа њихове заједничке интересе пред великим силама. Мада је у овом дипломатском заплету Црна Гора препустила иницијативу и вођство Србији, аутор указује и на одређену самосталност политичких и дипломатских акција Црне Горе, нарочито у односу на Новопазарски санџак и Херцеговину. Доказ за то су и специјалне мисије црногорских изасланика у Петрограду, Риму, Паризу и Цариграду.

Основни напор аутора у овом раду јесте да докаже да улога црногорског народа и владе, током анексионе кризе, није била незапажена, како би се могло закључити из досадашње литературе. Аутор посебно истиче став Црне Горе у завршној фази кризе, када црногорска влада, лишена већ сваке дипломатске подршке, остаје до краја одлучна у одбрани чисти и интереса свога народа, иако свјесна чињенице да су црногорске снаге исувише мале да би могле битије утицати на одлуке великих сила. Овај догађај заталасао је народ у Црној Гори и Србији, али се морао завршити, бар привремено, као пораз народних идеала.

Књига дра Вукчевића са дипломатског, историјског и државноправног аспекта уноси више свјетла у овај занимљиви одсјек историје Црне Горе. Разумије се, ова тема, на европском плану није још у потпуности сагледана, пошто ту има још необрађених питања, нарочито у односима великих сила, прије свега у војно-стратејском погледу.

Анексија Босне и Херцеговине као израз империјалистичког обрачуна великих сила око подјеле свијета одавно је привлачила пажњу истраживача. Ово питање посматрано је са становишта европских сила, балканских земаља, а посебно Србије и Црне Горе. На овом питању дошли су до израза политички планови Аустро-Угарске и њени планови у Европи, посебно на Балкану.

Анексиона криза била је првенствено политичко и дипломатско питање великих сила, а мала Црна Гора била је сувише незнатан фактор који није могао битно утицати на његово рјешавање. Међутим, у историји су познати случајеви када затегнуте међународне односе може бар да покрене и актуелизује и став малих држава. Званични фактори у Црној Гори слиједили су захтјеви и тежње свога народа и покушавали да утичу на рјешавање анексионе кризе, упорно захтијевајући да се уваже њени захтјеви приликом тога питања на дипломатском нивоу.

Званични фактори су у Црној Гори и Србији добро схватили да се овдје ради о крупном историјском питању националног опстанка, о судару Србије и Црне Горе са Монархијом коју су називали „гамнициом народа“. Због тога је анексија и доживљена са толико емоционалног набоја, који је ипак морао да се сведе на рационалну спознају и реалне односе снага. Кад се већ морало, црногорски политички фактори и црногорски народ примиће нужност анексије са достојанственом трпељивошћу.

Др Лука Вукчевић посматра једну компоненту анексионог питања — однос Црне Горе према том догађају у раздобљу 1908. и 1909. године. Међутим, питање односа Црне Горе према анексији он посматра у склопу cjелокупних политичко-дипломатских односа великих сила. Тако је доказао да је ово питање настало и да је актуализирано као последица политичких односа и сукоба на Балкану, па и шире у Европи. Класни и национални односи и сукоби силили су Аустро-Угарску да новим империјалистичким захтјевима покрене неријешену и замршену европску и балканску кризу из које је желела изаћи ојачана и проширена на рачун југословенских народа. Међутим, југословенска идеја била је тада већ изграђена. Српско и југословенско питање било је сазрело за рјешавање. Главни политички фактор у рјешавању тога комплексног питања биле су Србија и Црна Гора, двије српске

државе, како су тада званично називане.

Питање уједињења Црне Горе и Србије, као и уједињење југословенских народа, могло је бити остварено само на рушевинама црно-жуте Монархије. Политика моћне монархије темељила се на формули да се југословенски покрет за уједињењем југословенских народа може спријечити ликвидирањем Србије и Црне Горе. Зато је овај догађај искоришћен да се ти планови, у крајњој линији, остваре свим расположивим средствима.

Изгон оронулог Османског царства са Балкана био је животнo питање Србије и Црне Горе. Зато је анексија значила одлучан ударац југословенском питању, угрозивши будућност Србије и Црне Горе у предвечерје првог свјетског рата. На европском нивоу овим чином поремећана је „равнотежа сила јер је он био очит доказ новог курса германског империјализма.

Др Вукчевић је схватио значај ове проблематике и уложио велики напор да скуп, среди, обради и научно презентира разноврсну историјску грађу из домаћих и страних архива. Разноврсност историјских извора није оптеретила структуру изложене материје. Резултати истраживања обогаћени су коректним, јасним и занимљивим излагањем и стилom. Сматрам да је томе допринијело и његово правно образовање, јер је требало много питања посматрати са становишта међународног права. Аутор је читаво питање посматрао у

склопу општих политичких, економских и друштвених процеса у том времену, што му је омогућавало да се упушта у детаљније историјске анализе учешћа и улоге Црне Горе у том догађају.

Обрада оваквог политичког-дипломатског догађаја захтијева велику ерудицију. У огромној објављеној и необјављеној грађи постоји читав сплет дипломатских мишљења и схватања, која је требало систематизовати и анализирати научном методологијом и објективношћу.

Др Лука Вукчевић је искористио скоро све доступне архивске изворе. Прворазредна архивска грађа руске провенијенције исцрпно је искориштена. То што се у вријеме појаве ове књиге појавио Зборник грађе о анексионој кризи, чији је приређивач академик Бранко Павићевић, не умањује резултат аутора ове студије, нити његове напоре да се домогне ове до тада необјављене грађе. Аутор је то коректно у књизи објаснио. Уз то, користио је сву објављену и нешто необјављену аустријске и њемачке грађе. Могло би се рећи да је аутор недовољно користио необјављену грађу енглеског и италијанског поријекла, а што није коришћена турска необјављена грађа у Цариграду није његова кривица пошто је она још увијек недоступна. Ово је надомјештено коришћењем домаће и стране штампе, цјелокупне стране и домаће публицистике, мемоара и обилне литературе.

Перко Војиновић

Живко Аврамовски, БАЛКАНСКА АНТАНТА (1934—1940),

Београд 1986, 383

Спољна политка Југославије између два рата била је пуна контраверзи. Њена основна карактеристика јесте несамоосталност и зависност од политике великих сила. Народна скупштина је имала најмање утицаја на спољну по-

литку земље. Њоме је непосредно руководио двор. То је још једна особина спољне политике међуратне Југославије. Као таква она је била најчешће штетна по националне интересе земље.